

ENFORMASYON EGEMENLİĞİ

Yard. Doç. Dr. Semra AKDEMİR*

ÖZET

Günümüzde egemenlik giderek iletişim bağlamında enformasyonun toplanması, işlenmesi ve dağıtımı üzerindeki ulusal denetim ile ölçülmeye başlanmıştır. “Enformasyon egemenliği” kavramına bağlı olarak üç temel gelişme ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, hükümetleri kendi medyalarının etkinliklerinden sorumlu tutan yeni bir anlayışın ortaya çıkmasıdır. İkincisi, devletlere hangi enformasyonun uygun, hangisinin ise uygun olmadığını belirleme hakkı tanıyan “önceden izin” kavramının belirginlik kazanmasıdır. Üçüncüsü ise, uluslararası medya kuruluşlarının ve gazetecilerin eylemlerini profesyonel normlara göre sınırlayan evrensel bir iletişim ahlak yasasının oluşturulması yönünde güçlü bir isteğin ifade edilmesidir. Bu üç gelişmeye ilişkin karşıt görüşlerden kaynaklanan temel çelişki, “ulusal egemenlik” ve “özgür haber akışı” kavramları arasında belirginleşmektedir. Bu çelişkinin adil ve eşitlikçi nitelikte bir uluslararası düzen adına çözümü, “denetim” ve “özgürlük” kavramlarını dengeli bir biçimde bütünleştirmeye yönelik katılımcı medya yapılarının olabildiğince çoğaltılmasına ve güçlendirilmesine büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır.

GİRİŞ

Üç yüz yılı aşkın bir süre önce ortaya çıkışından bu yana üzerinde durulan, geniş tartışmalara yol açan ve kendisine değişik anlamlar yüklenen bir kavram vardır. Egemenlik olarak adlandırılan bu kavram uzun süre kamu hukukunda, siyaset felsefesinde ve geleneksel politika biliminde merkezi bir yer tutmuş ve çeşitli kuramların temel dayanağı olmuştur. Egemenlik kavramı, genel hatlarıyla, hukuksal eşitlik, siyasal bağımsızlık ve ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel bir seçme özgürlüğünü kapsar ve hiçbir dış sınırlamaya konu teşkil etmeyen devlet otoritesi anlamına gelir. Aynı zamanda, devlet iktidarının en üstün olma, sınırsız ve mutlak olma, bölünmez ve devredilmez olma gibi niteliklerini belirtir.

20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte siyasal bağımsızlıklarını kazanan geçmişin sömürge ülkeleri, uluslararası sisteme farklı bir görünüm kazandırmışlardır. Bu

*Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi

yönde, ulusal devletlerin ve farklı toplumsal sistemlerin varlığı, devletler arasında barışçı ilişkilerin ön planda tutulduğu her etkinlikte ulusal egemenliğe saygıyı bir gereklilik haline getirmiştir. Son yirmi yılda hız kazanan küreselleşme eğilimi bu saygınlığın fiili olarak zayıflamasına yol açsa da ulusal egemenlik, temel argümanlardan biri olarak, hâlâ tartışmaların odak noktasını oluşturmaya devam etmektedir.

Yüzyılımızı oluşturan diğer bir gelişme de teknolojik yenilikler ve toplumsal ilişkilerdeki karmaşıklıklar nedeniyle egemenlik kavramının giderek artan bir oranda “enformasyon” aracılığıyla tanımlanır olmasıdır. Nitekim enformasyon, bir ulusun toplumsal gelişmesini biçimleyen ve uluslararası ilişkilerini etkileyen bir etmen olarak ek bir önem kazanmıştır. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, daha çok 1970’li yılların “Yeni Uluslararası Enformasyon ve İletişim Düzeni” tartışmaları çerçevesinde egemenlik-enformasyon ilişkilerini siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla ele alan ve kısaca “enformasyon egemenliği” olarak adlandırılan yeni bir kavramın belirginleşmesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

1970’lerin radikalizminin özgün bir yönünü oluşturan enformasyon egemenliği kavramının incelenmesi, günümüz koşullarında da ayrı bir önem taşımaktadır; çünkü halen ulusal egemenliğin sınırlanmasıyla sonuçlanan küreselleşme süreci bağlamında biçimlenen güncel tartışmalara farklı bir açıdan ışık tutmak bakımından, söz konusu kavram bazı açımlayıcı özelliklere sahiptir (Barnett, 1997; Nazer, 1999; Tehranian, 1999). Bu yönde, çalışmanın ilk bölümünde enformasyon egemenliği kavramının genel bir çerçevesi çizilecek, ikinci bölümünde kavramın içerdiği hususlar üzerinde durulacak, üçüncü bölümünde de kavram çerçevesinde oluşan ideolojik kutuplaşmalar ele alınacaktır.

ENFORMASYON EGEMENLİĞİ KAVRAMININ GENEL ÇERÇEVESİ

Egemenlik kavramı, günümüzde enformasyonun şiddet içermeyen yöntemleri tarafından giderek artan bir tehditle karşı karşıya bulunmaktadır. Nitekim, bu bağlamda, sınırlar ötesi bilgi akışı, bilgi bankaları, doğrudan yayın uyduları, uzay spektrumu ve bu yöntemleri kullanan uluslararası enformasyon ağı içinde merkezi bir yere sahip olan uluslararası şirketlerin üretimsel, endüstriyel, mali ve idari etkinlikleri, diğer ülkelerin özellikle ekonomik ve siyasal egemenlikleri üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kitle iletişimi, bilgi işlem ve uzaktan iletişim tekniklerini yoğun bir biçimde kullanan Batılı şirketlerin en yoğun etkisi ise doğal olarak, Üçüncü Dünya ülkelerinin üzerinde hissedilmektedir. Bu gibi ülkelere ilişkin ekonomik bilgiler, yönetimsel işlevler ve karar alma yetkisi, sınırlar ötesi bilgi akışı kanalıyla kuzey yarım kürede toplanan bu şirketlerin karar alma merkezlerinde birilmektedir. Bu ise, siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel

değişmelerin yönünü etkileyebilme kapasitesini zaafa uğratarak söz konusu ülkelerin ulusal egemenliklerine zarar vermektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin ulusal açıdan gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri, toplumsal yapıları, istihdamları, eğitimleri ve özellikle kültürel kimlikleri üzerindeki sosyo-ekonomik etkileri, uluslararası açıdan ise, işbölümü, hammadde ürünlerinin fiyatları, dünya ticaret akışı ve bölgesel ekonomik gruplanmalar üzerinde doğurduğu sonuçlar, egemenlik ve enformasyon arasındaki etkileşimin kuramsal ve uygulamalı yönlerini uluslararası alanda tartışmaların merkezi haline getirmiştir. Bu yönde, egemenlik giderek iletişim bağlamında enformasyonun toplanması, depolanması, analizi, işlenmesi ve dağıtımı üzerindeki ulusal denetim açısından ölçülmeye başlanmıştır. Oluşan bu sıkı bağ çerçevesinde, enformasyonu, egemenliğin özel koruma gerektiren bir yönü olarak ele almak pek de yanlış sayılmaz. Bu ilkeden hareketle, ulusal nitelikte bir enformasyon egemenliği kavramının özelliklerini şu şekilde ifade etmek mümkündür: Ulusal bir iletişim sistemi geliştirme hakkı, ulusal bir iletişim politikası belirleme ve uygulama hakkı, enformasyon ve iletişim için hukuksal bir temel oluşturma hakkı, uluslararası enformasyon ve iletişim ilişkilerinde yer alma hakkı, dış propaganda yapabilme hakkı, uluslararası iletişim alanındaki ikili ve çok taraflı anlaşmaları sonuçlandırma hakkı ve diğer devletlerin iletişim egemenliklerine saygı gösterme yükümlülüğü (Kleinwachter, 1986, s. 85).

Buraya kadar hukuksal, siyasal ve ekonomik yönleriyle ele almaya çalıştığımız enformasyon egemenliği kavramı, özünde dünya kaynaklarının büyük sanayileşmiş devletlerin elinde toplanmış olması karşısında ortaya çıkan yeni uluslararası ekonomi ve haberleşme düzeni isteklerinin başat bir ögesini teşkil eder. Çünkü ortada varolan sorun, teknolojik kârlılığın yalnızca küresel bir faaliyet alanı ve “özgür akış” öğretisince korunan sınırsız bir sınırlarötesi bilgi akışına ihtiyaç göstermesi değildir. Enformasyon teknolojileri, gerçekte, yeni sömürgeciliğin yeni biçimleri yoluyla hegamonik egemenliklerini oluşturmaya çalışan dev boyutlardaki özel uluslarötesi şirketlerin ihtiyaç duydukları bir “yeni düzen” güdümünde gelişmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda, temel hedef olarak Batılı endüstrileşmiş ülkeleri de kapsayan uzun vadeli stratejiler ile yakından ilişkilidir (Manet, 1986, s. 56).

Bu itibarla, 1970’li yılların “Yeni Uluslararası Enformasyon ve İletişim Düzeni” tartışmaları çerçevesinde daha çok “haber akışı” kavramını ön plana çıkaran gelişmekte olan ülkelere karşılık, emperyalist genişlemeye karşı çıkan sosyalist ülkelerce daha ağırlıklı olarak desteklenen enformasyon egemenliği kavramı ilk kez 1968 ve 1969 yıllarında enformasyon dengesizliği sorunlarının yetersiz bir biçimde incelendiği UNESCO toplantılarında ele alınmıştır. Daha sonra 1973’de Cezayir’de toplanan Bağlantısız ülkeler zirvesinde daha açık bir

biçimde “Sömürgeci dönemin mirası olan mevcut iletişim yapılarını yeniden düzenleme, uydu sistemlerinin kolektif mülkiyetini hızlandırma ve kullanımlarının yönetimi için bir davranış yasası oluşturma” ihtiyacı dile getirilmiştir (Secretariat of State for Information, 1977, s. 12).

Cezayir’den sonra, hakim uluslararası iletişim düzenine karşı memnuniyetsizliği dile getiren bir dizi toplantı ve konferans daha düzenlenmiştir. Giderek artan bir muhalefete işaret etmesine rağmen ABD’deki kamu iletişim araçlarında fazla bir yer bulamayan bu tür toplantılar, 1976’da Nairobi’de yapılan UNESCO Genel Konferansının taslak kararında yer alan bir kavramla birlikte birden önem kazanmaya başlamıştır. Ulusların kendi egemenlik alanlarındaki haber toplama faaliyetlerinden dolayı sorumlu tutulmalarını isteyen söz konusu kavram, ABD’yi tartışmaların içine çekmeye yetmiştir. Sonuçta, Nairobi ve Paris’te kabul edilen uzlaşmaya dayalı kararlar, uluslararası haber akışında hükümet haklarına ve sorumluluklarına herhangi bir atıfta bulunmasa da UNESCO’nun çeşitli bölgesel toplantıları, konuya bir ölçüde destek vermişlerdir.

Üçüncü Dünyanın bilgi ve teknolojinin daha eşit bir biçimde dağılımına yönelik istekleri de düzenlenen çeşitli uluslararası forumlarda yansıtılmaya başlanmıştır. Örneğin 1978 yılında *Hükümetlerarası Enformasyon Bürosu*’nun (IBI) UNESCO ile ortaklaşa düzenlediği *Enformasyon Stratejileri ve Politikaları Üzerine Hükümetlerarası Konferans*’da gelişmekte olan ülkelerin bilgi işlem/iletişim hizmetleri ve ürünleri alanında ABD’ye ve Avrupa’ya olan bağımlılıklarını azaltma yöntemleri tartışılmıştır. 1980 yılında IBI bilgi korunumu, ulusal egemenlik ve sınırlarötesi bilgi akışının ekonomik etkileri gibi konular üzerinde araştırmaları genişletmek üzere, uluslararası işçi partilerinin davet edildiği *Sınırlarötesi Bilgi Akışı Politikaları Konferansı*’na ev sahipliği yapmıştır. 1985 yılında ise *Uluslararası Telekomünikasyon Birliği* (ITU), radyofrekans spektrumunun tahsisatı konusuna yönelik bin konferans düzenlemiştir.

Son zamanlarda ise özellikle gelişmekte olan ülkelerin UNESCO, BM, ITU ve IBI bünyesinde ulusal egemenliği koruma ve uluslararası siyasal ekonomi alanında tam egemen devletler olarak kabul görme amacına yönelik politika ölçütleri geliştirme çabaları, Batılı ülkeleri bu çok yönlü karar-alma potansiyelini zayıflatma yönünde harekete geçirmiştir. ITU çerçevesinde mücadeleler sürerken ve bu mücadelelerin diğer platformlara taşınma olasılığı mevcutken, ABD’nin “dünün kurumları”nı zaafa uğratma girişimleri de yoğunlaşmıştır. Liberalizmin etkisi altında, geleneksel devlet tekelleri işlemlerin ticarileştirilmesi, rekabet ve özel sektör katılımı yoluyla telekomünikasyon üzerindeki geçmiş kısıtlamaları ortadan kaldırmayı amaçlayan yapılara dönüşmeye başlamışlardır. ITU, OECD, *Commonwealth Telekomünikasyon Örgütü* (CTO), *Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı* (ACCT) ve Dünya Bankası bu değişim süreci çerçevesinde ortaya çıkan

biçimde “Sömürgeci dönemin mirası olan mevcut iletişim yapılarını yeniden düzenleme, uydu sistemlerinin kolektif mülkiyetini hızlandırma ve kullanımlarının yönetimi için bir davranış yasası oluşturma” ihtiyacı dile getirilmiştir (Secretariat of State for Information, 1977, s. 12).

Cezayir’den sonra, hakim uluslararası iletişim düzenine karşı memnuniyetsizliği dile getiren bir dizi toplantı ve konferans daha düzenlenmiştir. Giderek artan bir muhalefete işaret etmesine rağmen ABD’deki kamu iletişim araçlarında fazla bir yer bulamayan bu tür toplantılar, 1976’da Nayrobi’de yapılan UNESCO Genel Konferansının taslak kararında yer alan bir kavramla birlikte birden önem kazanmaya başlamıştır. Ulusların kendi egemenlik alanlarındaki haber toplama faaliyetlerinden dolayı sorumlu tutulmalarını isteyen söz konusu kavram, ABD’yi tartışmaların içine çekmeye yetmiştir. Sonuçta, Nayrobi ve Paris’te kabul edilen uzlaşmaya dayalı kararlar, uluslararası haber akışında hükümet haklarına ve sorumluluklarına herhangi bir atıfta bulunmasa da UNESCO’nun çeşitli bölgesel toplantıları, konuya bir ölçüde destek vermişlerdir.

Üçüncü Dünyanın bilgi ve teknolojinin daha eşit bir biçimde dağılımına yönelik istekleri de düzenlenen çeşitli uluslararası forumlarda yansıtılmaya başlanmıştır. Örneğin 1978 yılında *Hükümetlerarası Enformasyon Bürosu*’nun (IBI) UNESCO ile ortaklaşa düzenlediği *Enformasyon Stratejileri ve Politikaları Üzerine Hükümetlerarası Konferans*’da gelişmekte olan ülkelerin bilgi işlem/iletişim hizmetleri ve ürünleri alanında ABD’ye ve Avrupa’ya olan bağımlılıklarını azaltma yöntemleri tartışılmıştır. 1980 yılında IBI bilgi korunumu, ulusal egemenlik ve sınırlarötesi bilgi akışının ekonomik etkileri gibi konular üzerinde araştırmaları genişletmek üzere, uluslararası işçi partilerinin davet edildiği *Sınırlarötesi Bilgi Akışı Politikaları Konferansı*’na ev sahipliği yapmıştır. 1985 yılında ise *Uluslararası Telekomünikasyon Birliği* (ITU), radyofrekans spektrumunun tahsisatı konusuna yönelik bin konferans düzenlemiştir.

Son zamanlarda ise özellikle gelişmekte olan ülkelerin UNESCO, BM, ITU ve IBI bünyesinde ulusal egemenliği koruma ve uluslararası siyasal ekonomi alanında tam egemen devletler olarak kabul görme amacına yönelik politika ölçütleri geliştirme çabaları, Batılı ülkeleri bu çok yönlü karar-alma potansiyelini zayıflatma yönünde harekete geçirmiştir. ITU çerçevesinde mücadeleler sürerken ve bu mücadelelerin diğer platformlara taşınma olasılığı mevcutken, ABD’nin “dünün kurumları”nı zaafa uğratma girişimleri de yoğunlaşmıştır. Liberalizmin etkisi altında, geleneksel devlet tekelleri işlemlerin ticarileştirilmesi, rekabet ve özel sektör katılımı yoluyla telekomünikasyon üzerindeki geçmiş kısıtlamaları ortadan kaldırmayı amaçlayan yapılara dönüşmeye başlamışlardır. ITU, OECD, *Commonwealth Telekomünikasyon Örgütü* (CTO), *Kültürel ve Teknik İşbirliği Ajansı* (ACCT) ve Dünya Bankası bu değişim süreci çerçevesinde ortaya çıkan

yükümlülükler içerir: “Hiçbir devlet, bir başka devletin rejimini zor kullanma yoluyla değiştirmeye yönelik yıkıcı, terörist ya da silahlı etkinlikleri organize etmeye, kışkırtmaya, bunlara yardımcı olmaya, parasal destek vermeye ya da hoşgörü göstermeye teşebbüs etmemeli ya da ülkelerdeki iç çekişmelere müdahale etmemelidir” (aktaran Nordenstreng, 1984, s. 164). Dolayısıyla, herhangi bir devletin resmi, özel ya da kamusal nitelikteki kitle iletişim araçlarının bir başka devletin içişlerine karışmaya yönelik etkinliklerine hoşgörü göstermesi durumunda bu devlet, ihmali nedeniyle sorumlu tutulabilir.

Benzer görüşler yönünde ve Yeni Uluslararası Enformasyon ve İletişim Düzeni tartışmaları çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmalardan biri, 1974 yılında düzenlenen *UNESCO Genel Konferansı*'nın 18. Oturumu öncesi hazırlanan iki taslak bildirimden İsveçli hukuk uzmanı Hilding Eek tarafından hazırlanmış olanıdır. Taslağın I. maddesi aşağıdaki gibidir (aktaran Nordenstreng, 1984, s. 87):

Her devlet kendi resmi enformasyon servislerinin davranışlarından ve bunların sınırları dışındaki etkinliklerinden olduğu kadar, topraklarında çalışan kitle iletişim araçlarına ilişkin ulusal yasaların düzenlenmesinden, uluslararası açıdan sorumludur. Uluslararası sorumluluk, uluslararası hukuk ilkelerine ve özellikle Birleşmiş Milletler Antlaşmasına dayanmaktadır.

Metnin ikinci bir uyarlamasını yapan “uzmanlar toplantısı”, Eek'in özgün taslağına sadık kalmakla birlikte, tüm siyasal çıkarları ve çekinceleri uzlaştıran dengeli bir paket oluşturmuştur. Buna göre, I. madde, X. maddede düzenlenerek şu şekli almıştır: “Devletin kendi yetki alanı dahilinde bulunan kitle iletişim araçlarının etkinlikleri konusunda uluslararası alandaki sorumluluğu, uluslararası teamül hukuku ve ilgili uluslararası antlaşmalarla düzenlenir” (aktaran Nordenstreng, 1984, s. 88).

Kitle iletişim araçlarının etkinliklerine ilişkin devlet sorumluluğu ilkesinin en açık bir biçimde dile getirildiği bir başka uluslararası belge de hiç kuşkusuz, 1966-1967 tarihli *Dış Uzayın Keşfine ve Kullanımına İlişkin Devlet Etkinliklerini Yönlendiren İlkeler Antlaşması* (kısaca Dış Uzay Antlaşması) dır. Bu antlaşmanın VI. maddesini göre, devletler dış uzayda hem hükümete bağlı hem de hükümet dışı organlar tarafından gerçekleştirilen tüm ulusal etkinlikler bakımından sorumluluk taşırlar. Böylece, bunlar, kendi sınırları içinde etkinlik gösteren yayıncılık kuruluşlarının (hem hükümete bağlı, hem hükümet dışı) gerçekleştirdikleri uydu iletişiminden ötürü, dolaysız bir sorumlulukla karşı karşıya bırakılmışlardır.

Aynı konuya değinen başka bir çalışma da, 1968 tarihli bir BM kararıyla *Dış Uzayın Barışçıl Kullanımı Komitesi*'ne (COPUOS) bağlı olarak, uluslararası düzeyde doğrudan yayıncılık uydularına ilişkin sorunları incelemek üzere kurulan

Doğrudan Uydu Yayıncılığı Üzerine Çalışma Grubu'nun (WGDBS) 1974 yılında gerçekleştirdiği beşinci oturumda propaganda sorunlarına ilişkin olarak oluşturduğu özettir. Özet çalışmanın “Devlet sorumluluğu” başlığı altında şöyle denilmektedir: “Çalışma grubu, Dış Uzay Antlaşmasının VI. maddesiyle uyumlu olarak, Devletlerin uydu aracılığıyla gerçekleştirilen doğrudan televizyon yayınları alanında yürüttükleri etkinliklerden dolayı uluslararası sorumluluk taşımaları gerektiği görüşündedir” (aktaran Powell, 1985, s. 111).

Bu tür görüşlere karşılık gerek resmi ABD görüşü, gerekse bu ülkedeki etkili basın kuruluşları, devletin özel yayın kuruluşlarının etkinliklerine ilişkin sorumluluklar üstlenmesini şiddetle reddederek, özel kuruluşların çalışmalarında özgür olduklarını öne sürmüş ve bu konudaki önlemlerin basın özgürlüğünü kısıtlayacağını belirtmiştir. ABD’de yaygın bir görüşe göre, uluslararası iletişimde bir takım yükümlülükler yüklenme konusunda Anayasanın Birinci Değişiklik Maddesine aykırı bir yasa çıkarılamaz. Örneğin, enformasyon denetimine ilişkin sorunların ele alındığı ve 1972 yılında UNESCO’ya sunulan *Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı Hakkında Taslak Bildiri*’ye ABD şiddetle karşı çıkmış ve bunu da “zaman içinde hiç değişmeyen ilkeler”e dayandırmıştır: “Birleşik Devletler, özgür basına sürekli olarak kesin bir destek vermiş, siyasal nedenlerle kitle iletişim araçlarını denetlemek isteyen uluslara ve uluslararası kuruluşlara da güçlü bir biçimde karşı çıkmıştır” (aktaran Powell, 1985, s. 122).

Enformasyon İçeriği Üzerinde Devlet Denetiminin Sağlanması ve “Önceden İzin” Kavramı

Enformasyon egemenliği kavramının doğurduğu tartışmalı sonuçlardan birisi de ülkelerin uluslararası haber pazarında kendileri hakkında söylenen ve yazılanların içeriğini denetleme, yani kendi ulusal imajlarını, başkalarının oluşturduğu çarpıtılmış ve basmakalıp değer yargılarıyla değil, kendi çabalarıyla oluşturabilme hakkını talep etmeleridir. Bu yönde diğer bir ülkeye uydu aracılığıyla televizyon yayını yapmak isteyen bir ülkenin söz konusu yayını gerçekleştirebilmek için ilk elde yayını alan ülkenin rızasını elde etme yükümlülüğünü kabul etmesi gereği kuvvetle vurgulanmıştır. Bu yükümlülük, kısaca “önceden izin” (prior consent) kavramıyla ifade edilmektedir.

Önceden izin kavramı üzerinde yoğunlaşan tartışmaların Sovyetler Birliği’nin Ağustos 1972’de Doğrudan Uydu Yayıncılığına ilişkin etkinlikleri düzenlemek üzere bir uluslararası anlaşma önerisini Birleşmiş Milletlere sunmasıyla başladığı söylemek mümkündür. Bu yönde, *Doğrudan Uydu Yayınları Çalışma Grubu* dördüncü raporunun V. Maddesine göre, “Bu Anlaşmaya katılan devletlerin yapay dünya uyduları yoluyla yabancı devletlere doğrudan televizyon yayını yapabilmelerinin ancak alıcı devletlerin açık izniyle mümkün olabilmesini”

(aktaran Powell, 1985, s. 161) gerektiren bir madde içermektedir. Aylar süren bir çalışmadan sonra, Genel Kurul, ABD'den gelen yalnızca tek olumsuz oyla sorunu *Dış Uzayın Barışçıl Kullanımı Komitesi*'ne göndermeyi kabul etti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, söz konusu komite de bu tür bir anlaşma çerçevesinde oluşabilecek sorunları araştırmak üzere Doğrudan Uydu Yayıncılığı Çalışma Grubunu kurdu.

İki yıl sonra, ikinci Sovyet taslağı oluşturulan çalışma grubuna sunuldu. İlk öneri gibi, bu da, "kabul edilemez program türlerini" tanımlayan bir madde içermektedir; ancak bu kez kullanılan dil daha kapsamlıydı. Hazırlanan beşinci raporda IV. maddenin "açık izin" gerektiren maddeden hemen önce yer alması, alıcı ülkelerin ön izin verirken neyin kabul edilebilir, neyin kabul edilemez olduğunu belirlemede oldukça geniş bir serbestlik talep edebileceği izlenimini vermektedir (aktaran Powell, 1985, s. 162).

Devletler, yapay uydular aracılığıyla yayınlanan televizyon programlarında yer alan ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına zararı dokunan, savaş, militarizm, ulusal ve ırksal kin ve insanlar arasında düşmanlık duyguları yayan, diğer Devletlerin içişlerine karışmayı hedefleyen ya da yerel uygarlığın, kültürün, yaşam biçiminin, geleneklerin ve dilin temellerini sarsan herhangi bir malzemenin yayına dahil edilmemesini taahhüt ederler.

ABD'nin öneriye cevabı, Sovyetler'in önceden izin ilkesini hala hem istenen hem de istenmeyen yayınlar için alıkoymak istediği ve bunun da kabul edilemez olduğu yolundaydı. Örneğin, ABD kongresinin *Uluslararası Telekomünikasyon ve İletişimde Uzun Vadeli Hedefler* başlığını taşıyan çalışması aşağıdaki açıklamayı getiriyordu (aktaran Powell, 1985, s. 162):

Birleşik Devletler, Sovyetler yaklaşımına karşı çıkmaktadır; çünkü bu yaklaşım, enformasyon ve düşüncelerin tüm dünyada özgürce dolaşması gerekliliğini vurgulayan Amerikan ilkesinin tam karşısında yer almaktadır. Uluslararası doğrudan uydu yayıncılığı üzerinde sıkı bir denetim rejimi kurmaya yönelik Sovyetler önerisi, Amerikan özgür ifade geleneğini incitmiştir; Birleşik Devletler Hükümetinin böyle bir rejim doğrultusunda gerçekleştireceği bir uygulama, Amerikan Anayasasında yer alan Birinci Değişiklik açıkça ihlal eder.

İlk Doğrudan Uydu Yayıncılığı tartışmaları ile Doğrudan Uydu Yayıncılığına ilişkin "İlkeler" antlaşmasının 1982 yılında kabulü arasında kalan yıllar zarfında oluşan tartışmalar, öneriler ve karşı öneriler önceden izin kavramının yorumlanması ve uygulanması sürecine yönelik olarak geniş bir düşünsel birikim meydana getirmiştir. Kuramın ilk kez ele alındığı *Doğrudan Uydu Yayıncılığı Çalışma Grubu* dizi raporlarından sonuncusu olan beşinci rapor, bu diziler sonucu belirlenen farklı görüşleri açık bir biçimde yansıtmaktadır. Örneğin, raporun 49.

paragrafında bir yandan “ulusal çıkarların tamamen korunması ve bir Devletin hiçbir koşul altında yerli programların içeriğini ilgilendiren ve dışardan gelen sınırlamaları kabul etmemesi gereği” belirtilirken, öte yandan program içeriği üzerindeki sınırlamaların “Devletlerin diğer Devletlerden kaynaklanan bir içerik müdahalesi olmadan kendi yerli iletişim sistemlerini yönetmeye yönelik egemen haklarını” ihlal ettiği ileri sürülmüştür (aktaran Powell, 1985, s. 164).

Evrensel Bir İletişim Ahlak Yasasının Oluşturulması

Enformasyon egemenliği kavramı çerçevesinde dile getirilen isteklerden sonuncusu da uluslararası yayın kuruluşlarının etkinliklerini bir takım kurallara bağlayacak evrensel nitelikte bir takım iletişim ahlak ve davranış kurallarının oluşturulmasıdır. Buna göre, her ulusun, ülkesindeki yabancı gazeteciler ile sınırlarından içeriye ve dışarıya yapılan her türlü iletişim üzerinde tam bir egemenlik hakkı olması gerekir. Bu nedenle de ülkelerin yaptığı dış yayınlarla ilişkili uluslararası iletişim içeriği üzerinde bir denetim sistemi kurularak uluslararası davranış ve ahlak kurallarının oluşturulması zorunludur. Bu suretle uluslararası barış, işbirliği ve dostluk duyguları da gelişecektir.

Üçüncü Dünya ülkeleri açısından enformasyon dengesizliklerini ayrıntılı bir biçimde ele alan Masmoudi (1984, s. 25) bu dengesizliklerin giderilmesi yönünde hukuksal açıdan gerekli hedefler arasında konumuzla ilgili olarak şu hususları belirtmiştir: İletişim ve haberleşmeye ilişkin profesyonel medya kuruluşlarının ödenetimini ön planda tutan bir uluslararası deontoloji oluşturulmalıdır. Bunun yanı sıra, gazetecileri mesleksel görevlerini ve yükümlülüklerini yerine getirirken gerek dış etkilere ve baskılara, gerekse işverene karşı koruyacak ve onların mesleksel özgürlüklerini, özerkliklerini ve haklarını korumalarını sağlayacak kurallara gerek duyulmaktadır. Ayrıca kişileri ve meslek kuruluşlarını, mesleki ahlak ilkelerini çiğnemekten ya da yanlış ve çarpıtılmış haberler yaymaktan sorumlu tutacak ve devlet, meslek kuruluşları ve iletişim konusunda uzman ve tarafsız kişilerden oluşacak üçlü bir uluslararası kurulun kurulması gereklidir.

Bu tür öneri ve ilkelerin gerçekleşme yollarını ele alan kapsamlı çalışmalardan biri, UNESCO bünyesinde *Kitle İletişim Araçları İnceleme Komisyonu*'un 1982 yılında hazırladığı ve sonuç bölümünde kitle iletişim araçlarını profesyonelleştirmek için bir yasama önerisinin yer aldığı rapordur. Rapor aşağıdaki bilgileri verir (aktaran Sussman, 1982, s. 186):

Amaç gazetecilik yapan tüm kitle iletişim araçlarının işleyişini, bu işleyişe girmeyi kısıtlama yoluyla gerçekleştirecek gazetecilik uygulama standartlarını oluşturarak düzenlemektedir. Bu kısıtlama ise, davranış normlarının formüle edilmesi, bu normlara yönelik zorlayıcı mekanizmaların

oluşturulması ve işleyişe olan sürekli katılımın etkisiz bırakılması yoluyla gerçekleştirilecektir. Böyle bir uygulamanın gerekçesi, gazeteciliğin işleyiş sürecinde yer alan tüm bireylerin toplumsal sorumluluk ilkesi yönünde davranmalarını sağlama ve gazeteciliğin bağımsızlığını koruma ve geliştirme gerekliliğinde yatar.

UNESCO'nun bu yönde gerçekleştirdiği çabalar, Yeni Uluslararası Enformasyon ve İletişim Düzeni bağlamında yeniden güncelleşmiştir. Batılı, özellikle de Amerikalı gazetecilerin pek de sıcak bakmadığı bu gazeteciliği profesyonelleştirme ve küresel ahlak yasaları geliştirme çabaları özellikle Üçüncü Dünya ülkeleri ve UNESCO'dan geniş destek görmüştür. Bu hareket çerçevesinde gelişen yeni profesyonel ahlakı tanımlayan Nordenstreng, bu yeni ahlakın gerçeğin izlenmesinden başka herhangi bir sosyopolitik yükümlülüğünden bağımsız olmayı hedefleyen liberal gelenekten farklı iki özelliğinin bulunduğunu ileri sürmektedir. Nordenstreng (1986, s. 317)'e göre, bunlardan ilki, gazeteciyi sıradan bir vatandaş olarak bir dizi evrensel ideali desteklemeye ve bunların karşısına dikilen engellerle mücadele etmeye davet eder. Bu bütün vatandaşlara aynı şekilde uygulanan toplumsal bir bağlılıktır. Ancak ikinci aşama, bunun da ötesinde, tartışma konusu olan evrensel değerlerin "gerçeğe ve profesyonelizmin diğer geleneksel niteliklerine bağlılıkla birlikte gazetecilik mesleğinin yaşamsal öğeleri olarak anlaşılan özel bir bağlılığı" da içerir. Böylelikle temel işlevi, çeşitli sosyo-politik çıkarlar ve değerler karşısında bağımsız ve tarafsız kalarak gerçekleri ve düşünceleri nakletmek olan liberal gazetecilikle açık bir farklılık içinde olan yeni gazetecilik ahlakı, gerçeğin basit bir takipçisi olmaktan çok, evrensel insani değerlerin sözcüsü olmayı öngörmektedir.

ENFORMASYON EGEMENLİĞİ KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE OLUŞAN İDEOLOJİK KUTUPLAŞMALAR

Batılı Ülkelerin Kavrama Yönelik Eleştirileri Doğrultusunda Belirginleşen Liberal Yaklaşım

Batılı ülkelerin enformasyon egemenliğine yönelttikleri eleştiriler, bu eleştirilerin en güçlü temsilcisi konumunda olan ABD özelinde ele alınmıştır. Burada bunlar, daha derli toplu bir özet biçiminde sunulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, ilk olarak söz edilmesi gereken husus, ABD ve onunla birlikte hareket eden bazı Batılı ülkelerin devlet sorumluluğu, enformasyon denetimi ve bunları beraberinde getirecek evrensel ahlak yasasını hem iletişim özgürlüğüne, hem de iletişim sürecinin doğasına aykırı hayali kavramlar olarak nitelendirmeleridir.

Sussman (1982, s. 182)'a göre, dünyanın üçte ikisinde hangi haberlerin ve ne tür enformasyonun vatandaşlar tarafından alınması gerektiğine ulusal hükümetler

karar vermektedir. Bu hükümetler enformasyonu uluslararası haber ajanslarından almakta, bunu elitleriyle paylaşmakta ve vatandaşlarına ancak seçilmiş haberleri iletmektedirler. Bu ulusal elitlerin zımmi ve fiili satın alması olmadan Üçüncü Dünya ülkelerine çok az enformasyon ya da eğlence materyali girebilir. Öte yandan, esasen hükümetler tarafından işletilen ve halen etkinlik gösteren 105 ulusal haber ajansı enformasyon üzerinde fiilen varolan ulusal egemenliğin somut göstergelerini oluştururlar.

Benzer çizgide görüş bildiren Stevenson ve Cole (1984, s. 92), iletişim egemenliği çerçevesinde ileri sürülen istekleri haksız bulmakta ve bu yönde önerilen ve “karşılıklı saygı” ya da “karşılıklılık” temeline dayanması gereken modellerin en büyük zorluğunun, kendisi hakkındaki enformasyonun içeriğini denetlemek isteyen devletlerin aynı hakkı karşısındaki devletlere de verip vermeyeceği sorunu olduğunu belirtmektedirler. Bu yönde, örneğin, Sovyetler Birliği hükümetinin Sovyet halkı ve onunla ilgili haberlerin dünyadaki tek kaynağı ve temsilcisi olarak TASS ya da Novosti'nin tanınmasını isterken, ABD hakkındaki haberlerde Amerikan kaynaklarının ve Amerikan elçiliği basın bürosunun vereceği haberlerle yetinmesi pek de mümkün görünmemektedir.

Feldman (1986, s. 343-344)'a göre, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nce kabul edilmiş bilgiyi açıklama ve alma özgürlüğüne saldırmak, bir ülkenin yeni teknolojiden hakça yararlanmaya yönelik çıkarlarına ancak zarar verir. Özgürlük hiçbir ülkede mutlak olarak gerçekleşemez; birçok ülkede ise, ancak çok sınırlı bir uygulama alanı bulur. Buna rağmen, bu kavram insanın kendi kendini yönetme arzusunun temel ögesi olarak varlığını korur. Bu nedenle özgür haber dolaşımı ilkesini sınırlamaya yönelik her türlü çabaya ABD ve benzeri görüşte olan ülkeler şidetle karşı çıkmalıdır. Uluslararası toplumun yeni teknolojilerden tam olarak yararlanması isteniyorsa, yine korumacı ekonomik ölçütler kabul görmemelidir.

Benzer görüşte olan Dordick (1984, s. 214)'e göre, örneğin sınırlar ötesi bilgi akışı bağlamında kendini uluslararası bilgisayar-iletişim ağının dışında bırakan bir ülke, aynı zamanda enformasyon toplumu olmak için yaşamsal bir önem taşıyan karmaşık teknoloji pazarının da dışında kalmış olur. Böylelikle, yalnızca gelir getirmekle kalmayıp ithalatçı ülkenin yeni teknikleri öğrenmesini, olanaklarını iyileştirmesini ya da rekabet fırsatı verebilecek yeni olanaklar geliştirmesini sağlayacak çekici bir enformasyon sektörü ihlal etme fırsatı da elden gider. Bu yönde, bilgisayar-iletişim ağı üretim potansiyelinin sunduğu olanaklardan yararlanmanın ön önemli koşulu, bu ağın en düşük düzeyde uzmanlaşmış programlama ve işlem yöntemleri gerektiren ve her türlü makine ve terminal etkileşim formlarına izin veren şeffaf bir yapıda olmasıdır.

Batılıların enformasyon egemenliği kavramına yönelttiği en önemli eleştirilerden biri de, uluslararası ahlak yasası oluşturma çabalarına ilişkilidir. “Davranış kuralları oluşturma”, “gazetecileri izin sistemine bağlama” ve “sorumluluk ilkesini güçlendirme” çağrısı, Batı tarafından, ulusal ve uluslararası basın sistemlerini ve gazetecileri denetlemek üzere başlatılmış açık girişimler olarak değerlendirilmiştir. Batılı gazetecilere göre, önerilen sorumluluk ilkesi çerçevesinde diğer ülkelerin baskıcı hükümetlerinin anladıkları anlamda bir sorumluluk anlayışı etkinlik kazanacaktır. İzin sistemi, sözümlü ona gazetecileri koruyacak bir düzenleme olarak sunulmuştur; ancak Batılıların çoktan terkettiği bir yöntem olarak gazetecileri denetleme sürecinde kullanacağı açıktır. Aynı şekilde kendileri saldırgan bir nitelik taşımayan davranış kuralları da kaçınılmaz olarak hükümetler eliyle yürütülecektir. Kısıtlamaya dayalı denetim sorunları bir kenara bırakılsa bile, yaklaşımın zayıf temeller üzerine oturtulduğunu savunan Batılı gazeteciler, demokratik Batıdan gelen bir gazetecinin Marksist Doğudan gelen başka bir gazeteci karşısında araştırmacı gazeteciliği övmesinin anlamsızlığına ve bunun yol açabileceği çatışmalara işaret etmişlerdir.

Batılı Sistemin Eleştirisine Yönelik Olarak Oluşturulan Neo-Marksist Yaklaşım

Batılı sistemin, biraz önce ele aldığımız temel argümanlarına yöneltilen belli başlı eleştiriler, sosyalist gazeteciler, Üçüncü Dünya ülkelerine mensup diplomatlar ve Neo-Marksist kuramcılardan oluşan farklı yapıdaki muhalif bir cepheden gelmiştir. Bu bağlamda, Batılı, özellikle de Amerikan görüşlerine yöneltilen eleştiriler, bu tür görüşlerin sıklıkla üzerinde durduğu “devlet denetimi” argümanı üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Roach (1987, s. 39-41) ülkesi ABD'nin “Yeni Düzen”e ilişkin tüm kavramları (kitle iletişim araçlarının toplumsal sorumluluğu, gazetecilerin korunması, iletişim hakkı vb.) basının devlet tarafından denetimi savına indirgediğini belirterek, Amerikan basınının devlet denetiminden tümüyle bağımsız olduğu varsayımına dayanan böyle bir savın doğru olmadığını iddia etmektedir. ABD’de yaygın tanımıyla “kamu yayıncılığı”nın yakın zamana kadar FCC’nin denetimi altında olduğunu, yazılı basının da ABD hükümetinin gazetecilik endüstrisinin teşvikiyle pazarı düzenlemek için ekonomik alanda düzenli olarak yerine getirdiği etkinliklere konu teşkil ettiğini belirten Roach (1987) ayrıca bir resmi propaganda kuruluşu niteliğindeki Birleşik Devletler Enformasyon Ajansı’na bağlı Worldnet, Voice of America ve bunun bir kolu olarak etkinlik gösteren Radio Marti gibi resmi propaganda yayınlarının varlığına dikkat çekmektedir. Kitle iletişim araçlarına hükümet müdahalesinin başka bir örneği ise kriz durumlarında, haberlere güvenlik gerekçesiyle askeri sansür uygulanmasıdır ve bunun iki örneği,

Grenada Savaşı ve Challenger uzay mekiği faciasında haberlere konan ambargodur.

Yeni Düzen hareketi tarafından “gazetecilerin korunması”na yönelik olarak geliştirilen görüşlerin ABD tarafından “gazetecileri izin sistemine bağlama” ve “kitle iletişim araçları üzerinde devlet denetimi oluşturma” gibi tanımlamalarla eşdeğer tutulduğunu da öne süren Roach (1987) “izin sistemi” ile gazetecilere hükümet tarafından verilen güven belgesi anlatılmak isteniyorsa, bunun zaten ABD’de federal organlarca yerine getirildiğini belirtmektedir. Ancak, ABD, bunun da ötesinde, eleştirdiği uygulamaların bir benzerini gerçekleştirerek giriş vizeleri yoluyla yabancı gazetecilere karşı fiili bir izin sistemi uygulamaktadır (Roach, 1987, s. 47).

Enformasyon egemenliği sorunsalını küresel düzeyde yürütüldüğünü öne sürdüğü kapitalist genişleme stratejisi yoluyla ele alan yazarlardan biri de Herbert Schiller’dir. Schiller (1986a, s. 119)’e göre, 1960’ların sonlarından itibaren tartışma konusu edilen ve çoğu ABD’den olmak üzere İngiltere ve Japonya’ya ait birkaç medya monopolünün uluslararası haber akışı üzerinde kurduğu denetim, daha sonraki yıllarda yalnızca yoksul ülkeleri değil, endüstrileşmiş Batı Avrupa ülkelerini de kapsayacak bir biçimde genişlemiş, günümüzde ise ileriye dönük çok daha kapsamlı bir iletişimsel ve kültürel tahakkümün yalnızca başlangıç evresini oluşturacak bir nüve niteliğine bürünmüştür. Schiller, tüm bu genişlemelerin kaynağını, “uluslar ötesi ticari şirketler topluluğu sistemi” olarak adlandırdığı bir işleyiş düzeni ile açıklamaktadır. Buna göre, 1950’li yıllardan beri dünya ölçeğinde mallardan ve hizmetlerden elde edilen kâr payının giderek artan bir bölümü, üçte ikisi ABD’ye ait olan birkaç bin uluslararası şirket arasında bölüşülmektedir. Dünyanın her yerinde tesis ve donanımlara sahip olan bu şirketlerin yatırım, üretim, fiyat ve istihdam politikaları birçok etmen tarafından etkilenmesine rağmen, ortak belirleyici sermaye yatırımlarındaki kârlılık ve güvence olmaktadır.

Bu tür gelişmelerin temel hedefinin ulusal egemenliği ve kültürel özerkliği ortadan kaldırmak olduğunu belirten Schiller (1986b, s. 24)’e göre, bu durumun nedeni, bazı çok güçlü grupların ve bireylerin ulusal egemenliği ve egemen devletlerin önemli ekonomik-kültürel sorunlara yönelik olarak uluslararası düzeyde aldıkları kararları kendi genişleme arzuları önünde yok edilmesi gereken birer engel olarak görmeleridir. En temelde ise, bu durum, sermayenin hiçbir sorumluluk duymadan her istediğini yapabilme hususundaki kalıcı ısrarından kaynaklanmaktadır. Bu ise, kapitalizm başlangıcından beri en önemli ilkesidir. “Sermaye, organize bir üretim sistemi olarak varolduğu her yerde ‘özgürlük’ olarak adlandırmak istediği şeyi elde etmeye çabalar. Uygulamada ise bu, onun hiçbir engellemeyle karşılaşmadan istediğini yapabilmesi anlamına gelir.” Halen enformasyon endüstrilerinin çıkarları özgür akış kavramına güçlü destek vermek

yönündedir. Ancak, şimdi bu çıkarlar, bütüncül uluslarötesi sistemin kendi sınırsız enformasyon akışı için duyduğu gereklilikle bütünleşmiştir ve bu gereklilik tarafından yönlendirilmektedir (Schiller, 1984, s. 20).

Schiller'in ayrıntılı bir biçimde tanımladığı bu sürecin doğurduğu sonuçlar, Neo-Marksist görüşün diğer temsilcilerince de ayrıntılı olarak incelemiştir. Örneğin Manet (1986, s. 54)'e göre, ulusal ve uluslararası yapılanmayı köklü bir değişime uğratan bu "yabancı dönüşüm"ün en önemli sonuçlarından birisi, kültürlerin, dillerin, toplumsal davranış ve bireysel tutumların erozyona uğramasıdır. Öte yandan, giderek ağırlık kazanan bu tür bir yabancılaşma olgusunun teknolojik donanım yetersizlikleriyle bütünleşmesi, ABD ile Üçüncü Dünya ülkeleri arasındaki uçurumu daha da büyütmüş ve Batı Avrupa ülkelerini de tehdit eden boyut kazanmıştır. Manet (1986, s. 54-55) dünya ölçeğinde oluşan bu tür bir değişim sürecinin kapitalist sistemin henüz çözümlenmeye hazırlıklı olmadığı uzlaşmaz karşıtlıkları da büyük bir hızla beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Buna göre, Batılı ülkelerdeki genel özelleştirme eğilimleriyle birlikte bu süreç, şimdiye kadar bilinmeyen siyasal nitelikli sınıf savaşını güçlü bir biçimde harekete geçirebilecektir. Söz konusu sürecin ilk belirgin etkisi, şimdiden yapısal işsizlikte somutlaşan işgücü üzerindeki sınırlayıcı etkilerle kendini belli etmektedir. Bu durumda temel sorun, bu sürecin yalnızca mesleklerin ortadan kalkmasıyla sınırlı kalmayacağı, işbölümünün bütünleştirilmesi sürecini de gündeme getirebileceğidir. Bu eğilim ise, genel eğitimin ve global nitelikteki tüketici kültürünün giderek artan baskıları altında kalan genç kuşak için yeni bir dizi değerler sisteminin geliştirilmesi yönünde etkide bulunacaktır.

SONUÇ

Enformasyon egemenliği kavramının ortaya çıkardığı en önemli çelişkinin "özgür haber dolaşımı" ve "ulusal egemenlik" kavramları arasında ortaya çıkan çelişki olduğu görülmektedir. Batılı ülkelerce savunulan, haberlerin özgür akışı, açık uçlu bir uluslararası etkileşim için son derece önemlidir. Ancak bu tür bir özgür akışı çevreleyen ekonomik, siyasal ve kültürel kaynaklı güç ilişkilerinin niteliği de en azından onun kadar önemlidir. Günümüzde varolan güç ilişkilerine baktığımızda bunların son derece eşitsiz bir biçimde gelişmiş olduğunu görmekteyiz. Nitekim, tıpkı ulusal düzeyde hakim sınıfın kendi kültürel değerlerini tüm topluma kabul ettirip benimsetmesi gibi, dünyanın kültürel gündemini de, enformasyon sistemine hakim olan güçlü gruplar belirlemektedir. Bunun sonucunda, ulusların enformasyon sistemlerinin tamamen yabancı ve ülke dışı unsurların denetimi ve tahakkümü altında bulunduğu bir dünya modeli ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de uluslar ötesi sermayenin anında gerçekleşen enformasyon akışları ve bilgi transferleri tarafından mümkün kılınan karar alma

kapasitesi dünyanın her yerinde ulus devletin egemenliğini hedeflemekte ve giderek artan bir bunalımın kaynağını teşkil etmektedir.

Bu somut durum karşısında sınırları belirsiz bir “özgür haber akışı” uygulamasının yerine belirli ilke ve ölçütlere göre düzenlenmiş adil ve sorumlu bir iletişim düzeninin oluşturulması sağlıklı bir uluslararası toplumsal yapının işlerlik kazanması açısından hayati bir önem taşımaktadır. Bu sürecin varlık kazanabilmesi ise, her devletin kendi siyasal bağımsızlığını ve kültürel özerkliğini kaybetmeden uluslararası sistemle bütünleşmeyi sağlayabileceği bir ortamın gerçekleştirilmesinden geçmektedir. Bu nedenle, aralarında ulusal egemenliğin, meşru geleneksel değerlerin ve özerk, çift yönlü, nesnel bir enformasyon akışının da yer aldığı düşünsel yaklaşımların savunulması yoluyla geniş katılımlı bir mücadelenin zaman geçirilmeden başlatılması gerekmektedir. Ancak, burada belirtilmek gerekir ki, enformasyon egemenliği kavramı, söz konusu mücadelenin yürütülmesinde güçlü bir temel oluşturamamaktadır. Kavramın önerdiği hususlar geçerliliklerini halen korusalar da, günümüz koşullarında uygulanabilme olanaklarını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Nitekim; devlet sorumluluğu, önceden izin ve sınırlayıcı ahlak yasaları türünden öneriler, bu gibi önerilere dayanak oluşturan sosyalist rejimlerin çökmesiyle birlikte en önemli destekçilerini yitirmişlerdir. Siyasal, ekonomik ve kültürel hegemonya Üçüncü Dünya ülkeleri için halen tehdit oluştursa da, söz konusu ülkeler bu anlamda uluslararası platformda yalnızlığa ve güçsüzlüğe itilmişlerdir.

Yukarıda sözü edilen geniş katılımlı mücadele günümüzde, daha çok, toplum içindeki bireylerin ve grupların seslerini medyadan duyurabilme yollarını birlikte açmalarını gerektirmektedir. Enformasyon egemenliği kavramı, işte tam bu noktada, söz konusu sürecin bazı temel paradigmasını oluşturma açısından önemli bir bakış noktası sağlayabilir. Nitekim, yaklaşık yirmi yıl boyunca farklı platformlarda sürdürülen ciddi tartışmalar ve bu tartışmalar sonucu berraklaşan titiz kavramlaştırmalar enformasyon egemenliğinin sürekli olarak vurguladığı özgürlük ve denetim ilkesinin dengeli bir birlikteliği anlamında **bütünlük** kavramının günümüz koşulları açısından ne denli önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Katılımcı medya formlarının oluşturulması yönünde mücadele veren güçler, bu türden bir bütünlük kavramını sürekli olarak gözetmek durumundadır. Buna rağmen, çoğulcu, etkileşimsel ve gönüllü katılıma dayalı iletişim süreçlerinin oluşturulmasına dönük yaklaşımlar, çoğu kez bireyleri ve grupları kendi içlerinde başlayıp biten birimler olarak ele almaktadırlar. Oysa ki, bu birimler kendilerini çevreleyen daha geniş toplumsal yapıların birer ürünüdürler ve ister istemez o yapıların biçimlendirdiği siyasal, ekonomik ve kültürel yönelimlerle temas halindedirler.

Uluslararası sistem, birbirlerine bu tür bağlarla bağlanmış çok çeşitli toplumların bir araya gelmesinden oluşur. Bu sistemin barış içinde işlemesi ise, kuşkusuz bazı ortak noktalarda buluşabilmeyi gerektirir. Bu ortak noktalardan biri olan ulusal egemenlik, toplumsal bütünlüğün de önemli göstergelerinden biridir ve ilkesel düzlemde kalıcı bir toplumlararası bütünleşme süreci çerçevesinde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir unsurdur. Bu nedenle, medya kuruluşlarını katılımcılığa açma süresinde sivilleşme, çoğulculuk ve demokratikleşme kavramları kadar; barış, bütünlük ve egemenlik kavramlarını da göz önünde tutmak gerekir. Gelecekte oluşması arzulanan adil ve eşitlikçi nitelikte bir uluslararası düzen, iletişim medyasının bu türden farklı kavramları uyumlu bir biçimde bir araya getirebilme başarısına bağlı bulunmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Barnett, T. (1997). States of the state and the third worlds. In P. Golding & P. Harris (Ed.), Beyond cultural imperialism. London: Sage.
- Dordick, H. S. (1984). Transborder data flows: Competition and regulation. In G. Gerbner & M. Siefert (Eds.), World communications. New York: Longman.
- Feldman, M. B. (1986). The right to communicate under international law. In A. W. Branscomb (Ed.), Toward a law of global communications networks. New York: Longman.
- Kleinwachter, W. (1986). Principles of the new international order. In K. Norderstreng, E. G. Manet & W. Kleinwachter (Eds.), New international information and communication order. Prague: International Organization of Journalists.
- Manet E. G. (1986). Hidden issues and emerging controversies. In K. Norderstreng, E. G. Manet & W. Kleinwachter (Eds.), New international information and communication order. Prague: International Organization of Journalists.
- Masmoudi, M. (1984). The new world information order. In G. Gerbner & M. Siefert (Eds.), World communications. New York: Longman.
- Nazer, H. M. (1999). Power of a third kind: The Western attempt to colonize the global village. Westport, Connecticut: Praeger.

- Nordenstreng, K. (1984). The mass media declaration of Unesco. Norwood, N.J.: Ablex.
- _____ (1986). Professionalism in transition: Journalistic ethics. In U. Kivikuru & T. Varis (Eds.), Approaches to international communication: Textbook for journalism communication. Helsinki: Finnish Commission for Unesco.
- Powell, J. T. (1985). International broadcasting by satellite: Issues of regulation barriers to communication. Westport, Connecticut: Quorum Books.
- Roach, C. (1987). The U. S. position on the new world information and communication order. Journal of Communication, 37 (4), 36-51.
- Schiller, H. I. (1984). Informatics and information flows: The underpinnings of transnational capitalism. In V. Masco & J. Wasco (Eds.), The critical communication review-II: Changing of communication control. Norwood, N.J.: Ablex.
- _____ (1986a). Electronic information flows: New basis for global communication? In P. Drummond & R. Peterson (Eds.), Television in transition: Papers from the First International Television Studies Conference. London: BFI.
- _____ (1986b). The erosion of national sovereignty by the world business system. In M. Traber (Ed.), The myth of information revolution: Social and ethical implications of communication technology. London: Sage.
- Secretariat of State for Information (1977). The new world order for information: Tunisia.
- Stevenson R. L. & Cole, R. (1984). Issues in foreign news. In R. L. Stevenson & D. L. Shaw (Eds.), Foreign news and the new world information order. Ames, Iowa: The Iowa State University Press.
- Sussman, L. R. (1982). Information control as an international issue. In G. Benjamin (Ed.), The communications revolution in politics. New York: Proceedings of the Academy of Political Science.
- Tehrani, M. (1999). Global communication and world politics: Domination, development and discourse. London: Lynne Rienner.